

Väghållningsstenar i Byrsta

– eller fornlämningen som försvann

L1979:1365, L1979:1397 och L1979:1398
fastigheten Byrsta 4:11
Kumla socken och kommun
Närke

Leif Karlenby

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB

Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro

Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se

arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Örebro län med platsen för
schaktningsövervakningen markerad i rött.*

© 2020 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2020:72

Författare	Leif Karlenby
Kvalitetsgranskning	Nina Balknäs
Grafisk form	Nina Balknäs
Omslagsfoto	De tre stenarna invid vägen.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgängliga på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>
Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: R50223371_200001
Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2020:72

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Väghållningsstenar i Byrsta – eller fornlämningen som försvann

L1979:1365, L1979:1397 och L1979:1398

fastigheten Byrsta 4:11

Kumla socken och kommun

Närke

Leif Karlenby

Lst dnr 431-2019-2020

Tekniska och administrativa uppgifter

Län	Örebro
Kommun	Kumla
Landskap	Närke
Socken	Kumla
Fastighet	Byrsta 4:11
Fornlämningsnummer	L1979:1365, L1979:1397 och L1979:1398
Lämningsstyp	Vägmärken (väghållningsstenar)
Datering	Historisk tid
Typ av undersökning	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Länsstyrelsens beslutsdatum	2020-03-26
Länsstyrelsens diarienummer	431-2019-2020
Uppdragsnummer i Fornreg	202000438
Arkeologgruppens projektnummer	P20028
Projektledare	Leif Karlenby
Fältpersonal	Leif Karlenby
Undersökningstid	2020-11-03
Undersökt yta	10 kvadratmeter
Inmätningsteknik	RTK
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

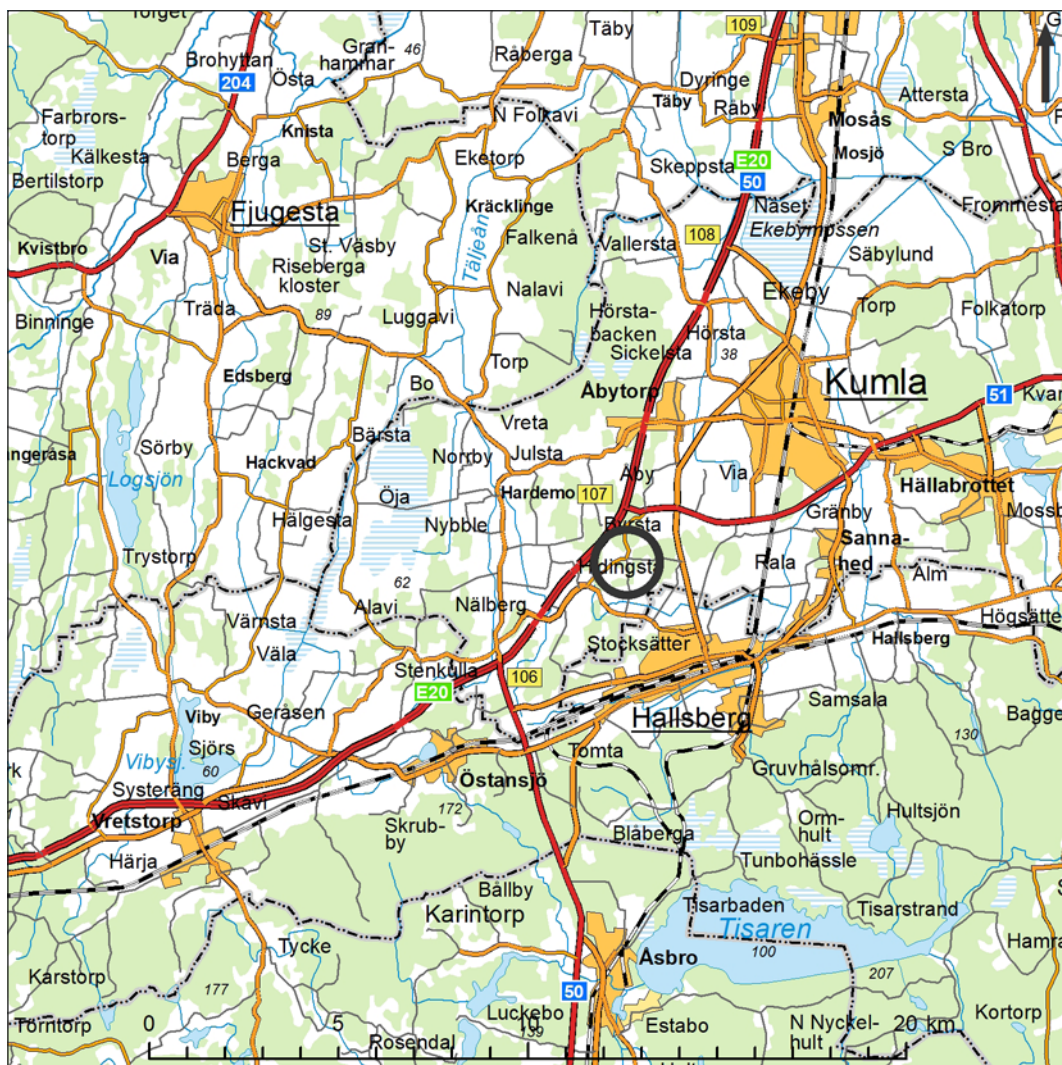
Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd gjordes.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	7
Syfte och målgrupper	7
Metod och genomförande	7
Resultat	8
Tolkning	10
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	11
Referenser	12

Figur 1. Karta över området kring Byrsta med platsen för L1979:1365 m.fl. markerad med rött. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

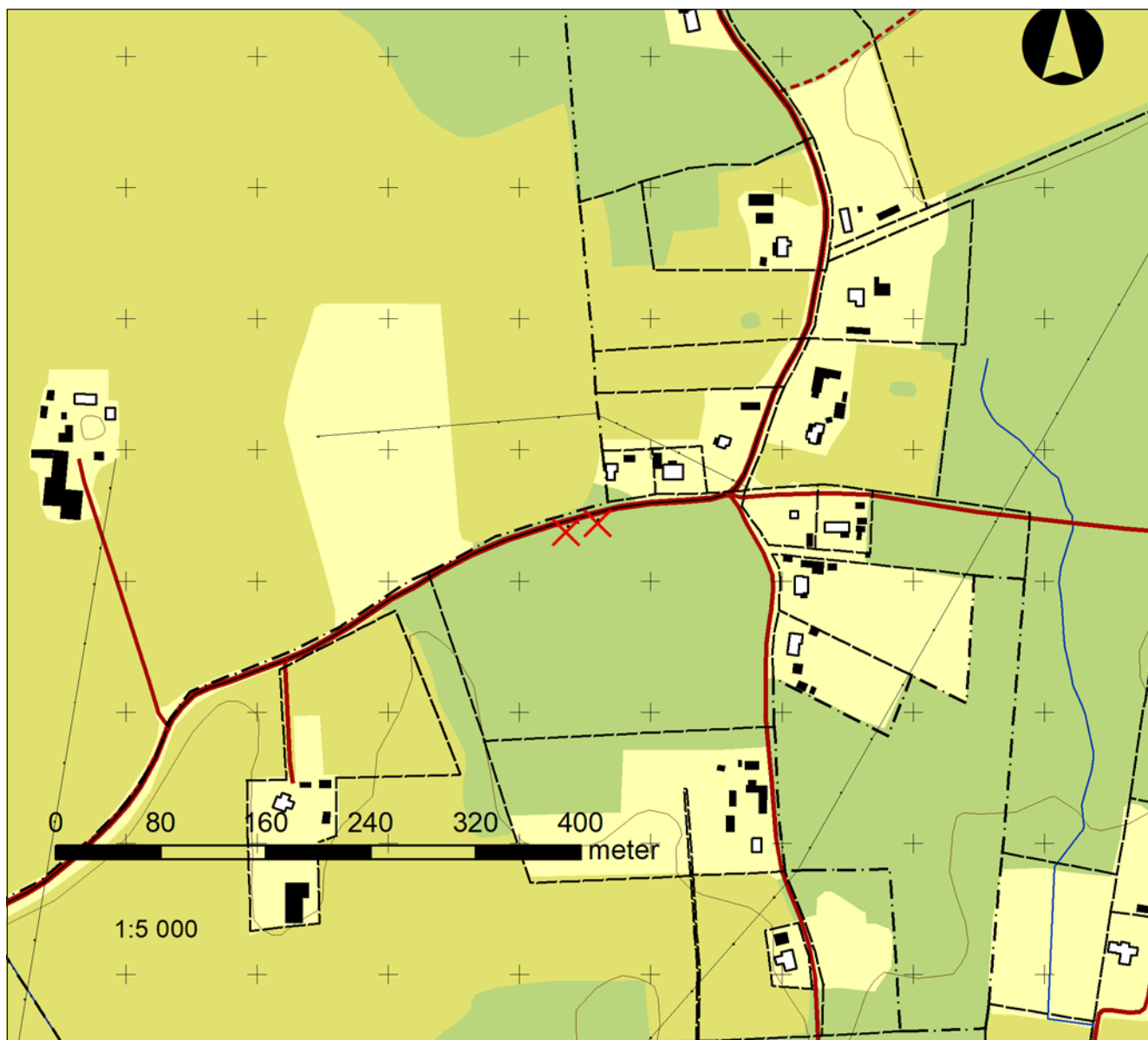
Vid nedläggning av fiber längs vägen förbi fastigheten Byrsta 4:11 passerades platsen för L1979:1365 m.fl. (tre registrerade väghållningsstenar). På Länsstyrelsens uppdrag genomfördes en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning av Arkeologgruppen AB den 3 november 2020. En bedömning skulle också göras av om stenarna faktiskt var väghållningsstenar; de skulle också läggas åt sidan så att de inte kom till skada vid kabelgrävningen eller om möjlig resas upp.

Vid övervakningen kunde fastställas att ingen av de tre stenarna var väghållningsstenar, så långt det var möjligt att fastställa. Det fanns inga spår efter inhuggna figurer eller bokstäver som dylika stenar brukar ha. Två stenar låg ned och flyttades utanför den direkta närheten till det planerade schaktet. Den mellersta stenen visade sig fortfarande stå upp och lämnades på ursprunglig (?) plats.

Fornlämningarna bedömdes inte vara fornlämning. Registreringen i Kulturmiljöregistret har ändrats till "övrig kulturhistorisk lämning".

Inledning

Då Eon Energidistribution AB planerade att lägga ner fiber längs vägen förbi fastigheten Byrsta 4:11 kom platsen för L1979:1365, L1979:1397 och L1979:1398 (tre stenar registrerade som väghållningsstenar) att passeras. På Länsstyrelsens uppdrag genomfördes en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning vid platsen. Arkeologgruppen AB genomförde arbetet den 3 november 2020 genom Leif Karlenby.

Figur 2. Utdrag ur Fornreg med en karta över närområdet kring de tre stenarna. De röda kryssen markerar platsen. Skala: 1:5 000.

Bakgrund och kulturmiljö

Byrsta ligger på slätten invid vägen mellan Hallsberg och Örebro, strax öster om motorvägen E20. Området där vägstenarna är placerade har få fornlämningar och namnskicket visar på relativt sen etablering. Namnet Byrsta kan dock gå längre bak i tiden; första omnämnande är år 1415 (Ortnamnsregistret). Men byn ligger ett par kilometer mot norr och det lilla samhället vid vägstenarna består främst av mindre gårdar.

Väster om de tre stenarna finns en fossil åker registrerad samt bytomten till Joglunda (första omnämnande i slutet av 1500-talet, Ortnamnsarkivet). Det finns inga medeltida belägg, men det är ju möjligt att byn går tillbaka längre i tiden ändå.

Syfte och målgrupper

Syftet med den arkeologiska kontrollen var att övervaka schaktningsarbetena och se till att fornlämningarna inte skadas. Målgrupper för rapporten är i första hand Länsstyrelsen och exploitören Eon Energidistribution AB, som behöver resultaten i sin fortsatta planering.

Metod och genomförande

Schaktningskontroll genomfördes i samband med nedläggningen av kabel. I detta fall hade Länsstyrelsen vid besiktning av de aktuella fornlämningarna kunnat konstatera att samtliga tre stenar låg ned i vägdiket och dessutom var överväxta. Länsstyrelsen ansåg dessutom att den äldre bedömningen av stenarna som väghållningsstenar var något oklar. Vid den arkeologiska kontrollen skulle vi därför genom dokumentation och besiktning göra en förnyad bedömning av stenarna. Länsstyrelsen ansåg att stenarna sannolikt skulle behöva flyttas vid schaktningsarbetena. Stenarna borde då placeras söder om vägdiket, antingen läggas på marken eller resas.

Efter att fornlämningarna bedömts inte vara väghållningsstenar dokumenterades de och flyttades undan så att kabeln utan problem skulle kunna läggas ned. Den stående (halva?) stenen fick stå kvar, då den inte bedömdes vara i fara när kabeln grävdes ned. Därefter kunde schaktningen ske utan tillbud.

Resultat

Vid arbetet vid de tre stenarna kunde det bekräftas att två av de tre stenarna låg ned. Den tredje stenen har förmodligen redan tidigare slagits av och är hälften så stor som de andra, men den stod kvar på ursprunglig plats.

Stenarna dokumenterades genom inmätning på den plats de påträffades, fotograferades och undersöktes efter eventuella inhuggna tecken eller bokstäver som kunde bekräfta att de var väghållningsstenar. Ingen av stenarna hade några märkningar, dock hade en av stenarna tydliga borrhål (cirka 0,1 meter långa och drygt centimetern breda) längs åtminstone en av sidorna.

Stenarna var grovt och slarvigt tillhuggna och framstod mest som kasserade grindstolpar. De kan möjligen ha utgjort fundament för ett vägräcke. Då de var placerade invid en mindre kurva på vägen är den tolkningen inte osannolik.

Sten L1979:1397 längst i öster var 1 meter hög och 0,25×0,1 bred. Ytorna var skrovliga och sneda. Stenen avsmalnade något åt det håll som upplevdes som toppen. Stenen låg halvt övertorvad i slänten vid vägen.

Sten L1979:1365 i mitten stod fortfarande upp och mätte ovan mark 0,5 meter. Den var 0,35×0,2 meter stor i sida. Delvis övertorvad, bland annat på toppen. Inga synliga inhuggna bokstäver eller andra tecken i den grova och knöliga ytan.

Sten L1979:1398 var 1,2 meter hög och 0,2×0,3 meter i sida, av huggen sten. Även den var tämligen ojämn både i ytan och i sidorna. Inga spår syns heller här av tecken eller bokstäver. Stenen låg i slänten vid vägen. Delvis övertorvad.

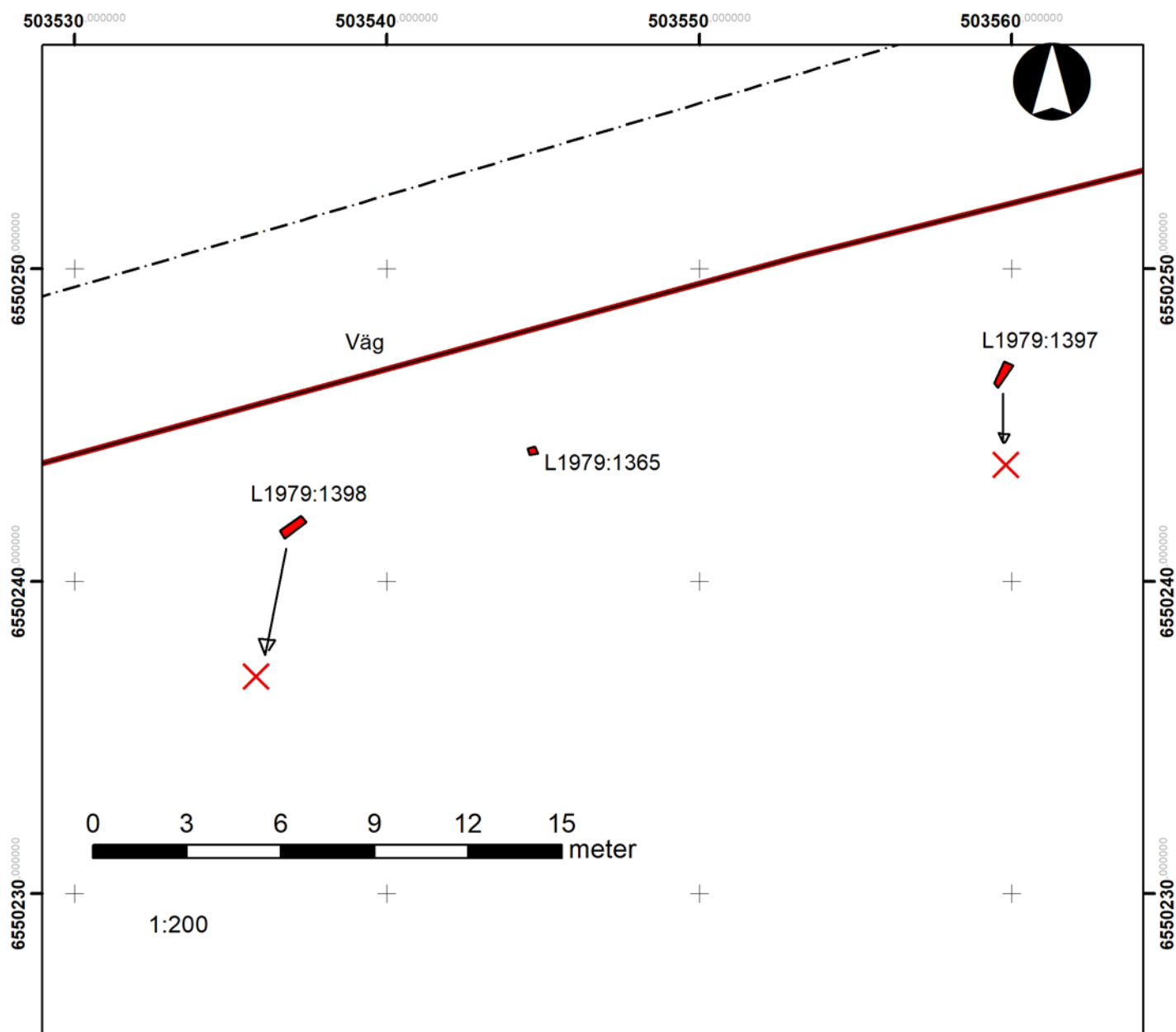
Figur 3 Sten L1979:1397. Lodfoto på stenens ursprungliga läge.

Figur 4. Den mittersta stenen L1979:1365 stod kvar i stående läge och lämnades orörd.

Figur 5. Sten L1979:1398. Foto från nordväst av den västra stenen i ursprungligt läge.

Figur 6. Plan över platsen för stenarna med läget efter att stenarna flyttats. Skala 1:200.

De två liggande stenarna lyftes undan med grävskepans klo från den sträcka som avsågs vara platsen där kabeln skulle grävas ned. Den tredje, fortfarande stående, stenen lämnades på den plats där den stod. Schaktet drogs söder om dess plats så att den fortsatt skulle kunna stå orörd. I och med det bedömdes faran vara över för att fornlämningen skulle skadas. Bedömningen gjordes också att det inte rörde sig om en fornlämning.

Tolkning

Fornlämningarna bedömdes som tre stenar med okänd funktion och torde därför inte ses som fornlämning. De kan möjligen ha utgjort rester efter ett vägräcke eller liknande. Registreringen i Kulturmiljöregistret ändras till "övrig kulturhistorisk lämning", de är ju trots allt spår av mänskliga aktiviteter.

Figur 7. Foto vid upptagandet av en av stenarna, L1979:98. Notera avsaknaden av inhuggna tecken på stenens sidor.

Figur 8. Två av stenarna placerades in mot skogspartiet i söder, väl utanför det planerade arbetsområdet. Figur 8a) (till vänster) L1979:1397. Figur 8b) (till höger) L1979:1398.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Syftet var att skydda fornlämningen från att komma till skada och att om möjligt flytta stenarna till en plats där de inte skulle vara i vägen för arbetena. Länsstyrelsen önskade också att en bedömning skulle göras av stenarnas fornlämningsstatus.

Stenarna flyttades – med undantag från den som stod på plats – till en yta söder om ursprungligt läge som inte var i farozonen för att påverkas av kabelnedläggningen. I fråga om Länsstyrelsens önskan om en ny bedömning om fornlämningsstatus kunde vi fastslå att det sannolikt inte rörde sig om fornlämningar. Arkeologgruppen AB anser därför att resultaten väl uppfyller undersökningsplanen.

Referenser

Webb

Kulturmiljöregistret, Riksantikvarieämbetet

Ortnamnsarkivet SOFI, Uppsala

<https://www.isof.se/sprak/namn/ortnamn/ortnamnsregistret/sok-i-registret.html>

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2020:72

